

Voorwoord

The task of the lay is to pray, to pay en to obey, lazen wij onlangs ergens. Bidden, betalen en gehoorzamen. Het klinkt mooi, zeker in het Engels, maar het is gelukkig allang niet meer waar.

Toegegeven, volgens de letter van de kerkelijke wet mogen leken zeker niet alles, maar waar zouden wij als parochiegemeenschap zijn zonder de daadkrachtige en enthousiaste inzet van vele vrijwilligers? Nergens dus. Als je alle vrijwilligers van kerkelijk Nederland in een vakbondorganisatie zou onderbrengen, krijgt de FNV er op slag een stevige concurrent bij. Die duizenden vrijwilligers zouden dan op gezette tijden en momenten eens een vuist kunnen maken. Nee, niet uit kerkelijke ongehoorzaamheid, maar om te laten zien dat zij een energieke kracht vormen in kerkelijk Nederland. Of om net als bijvoorbeeld de KBO met zijn 15-Plus voordeelconcept flinke kortingen te kunnen afdwingen op allerlei producten en diensten, zoals zorgpolissen, verzekeringen, telefoon- en internetabonnementen. Natuurlijk hebben zij een eigen website, met dienstverlening, ledenservice en belangenbehartiging, vraag en aanbod én een rubriek met veelgestelde vragen. En uiteraard is daar veel ruimte voor onderlinge uitwisseling van good practices.

Een idee misschien, zo'n landelijke vrijwilligersorganisatie? De enige bedenking is wellicht: het gaat allemaal nóg meer tijd kosten. Tijd die weer afgeroomd moet worden van de tijd die we 'voor eigen parochie' zo broodnodig hebben. Nee, laten we maar gewoon blijven bidden en betalen bij Caecilia. Met die gehoorzaamheid zal het nogal meevallen. En mocht er soms een klein binnenbrandje uitbreken bij al deze bovenstaande gedachten: geen nood, Caecilia is – en niet iedereen zal dat weten – behalve patrones van de muzikanten óók de beschermheilige van de brandweerlieden. Als vrijwilliger zit je dus bij Caecilia op rozen.

Redactie

Herfst

In deze tijd van het jaar worden we meer dan anders gericht op alles wat voorbij gaat. De zomer met de vele uren licht, warmte en zon is vervlogen. Je ziet het om je heen. De bloemen verwelken, de oogst wordt binnengehaald met veel zwoegen en ploeteren; de bladeren van de bomen en struiken verschieten van kleur en vallen af om de aarde te bedekken, voor zover ze niet verzameld worden in gazen rekken.

Daarnaast blijven de beelden en berichten uit de wereld van de mensen komen over rampen, overstromingen, aardbevingen, over onderlinge strijd in vele landen, strijd om de macht, om vrijheid, om meer gebied.

In deze tijd wordt al een balans opgemaakt van het afgelopen jaar en worden plannen gemaakt voor het komend jaar en de komende tijd. Bij dit laatste horen we, hoe velen zich zorgen maken om goede voorzieningen in ons land, zorgen die vertaald worden in bezuinigingen, met uitspraken van meer werkgelegenheid, betere financiering. Daarbij valt ook de zorg om de welvaart. Kan daar wel iedereen deelgenoot van zijn? Velen kijken naar de wetten van de economie en verbinden er, vanwege de in hun ogen goede ontwikkeling, allerlei conclusies aan die in de richting gaan van bezuinigingen op de uitgaven met name in de sociale voorzieningen. Bezuinigingen die vooral ingrijpen in de mogelijkheden van zorg voor mensen die aangewezen zijn op die voorzieningen. Bezuinigingen die ook de mensen het meest raken die toch al niet veel in handen krijgen.

Dit alles roept bij mij de gedachte op: waar zijn wij gebleven? Zijn wij ook niet in een soort herfst terecht gekomen, van minder licht, minder zon, minder warmte met name voor hen die al met veel minder moeten doen? Als ik dit hoor, zie en ik lees uit de bijbel, dan komen bij mij vragen op als: waar moet al onze zorg naar uit gaan, welke mensen vallen allereerst onder onze zorgen, als we die boodschap op ons laten inwerken?

In de bijbel hoor ik over Gods zorg voor de geringsten, voor hen die niet meetellen. Daar lees ik over weduwen en wezen aan wie wordt voorbij gezien door mensen die het voor het zeggen hebben, over gastvrijheid aan de vreemdeling die aanklopt. We horen het direct, God trekt zich hun lot aan, zij zijn als het ware zijn gezicht dat hij laat zien. Hij verbindt zich heel direct met hun lot. Als ik dat hoor en lees, weet ik geen goede raad met vele uitspraken

die spreken over kortingen, die hen raken die geen stem hebben, of die helemaal afhankelijk zijn van anderen. En dat alles met de norm: de wetten van de economie. Wat is er in onze samenleving aan de hand?

Ik denk dat we ons hier steeds meer bewust van moeten worden, willen we werkelijk die boodschap van de bijbel en het evangelie serieus nemen. Het is daarom goed om met een groep mensen heel uitdrukkelijk te luisteren naar deze boodschap. Samen met anderen heel direct stil te staan bij wat het betekent om echte zorg voor anderen te hebben, opdat zij niet in koude, donkere dagen blijven zitten.

Steeds sterker wordt de roep om diaconie, dienst aan anderen vanuit de Kerk. De zorg kunnen uitspreken vanuit die boodschap van: luister naar hen die geen stem meer hebben of achterblijven en aan hun lot worden overgelaten. Die boodschap moet blijven klinken en blijven uitnodigen om echt te zien waar we in onze samenleving mee bezig zijn. Laat je niet leiden door angst zelf iets te verliezen. Is dat ook niet wat als een rode draad door het hele evangelie loopt? Hoe kunnen we eraan meehelpen dat voor mensen, aan wie de welvaart voorbijgaat, uitzicht blijft op meer licht en warmte?

Pastoor Pieter Scheepers

Eucharistieviering Caeciliakerk op KRO-radio

Op zondag 12 november zendt de KRO-radio om 11 uur de eucharistieviering in de Caeciliakerk uit. Voorganger is Pieter Scheepers en het Tilburgs Gregoriaans Koor verzorgt de liturgische gezangen

Lezers waarderen *Caecilia.com* met een 8!

C*aecilia.com* is inmiddels in zijn derde levensjaar en de redactie had behoefte aan uw mening over met name de inhoud, maar ook over vormgeving, verspreiding, frequentie. Het werd dus tijd voor een lezersonderzoek: zitten we op de goede weg, gaan we zo door, moet de formule worden aangepast, wat mist de lezer? Daarom troffen de lezers in het Paasnummer van dit jaar een enquêteformulier aan met het vriendelijk verzoek dit in te vullen en te bezorgen bij het parochiesecretariaat.

Resultaten

De enquête bestond uit 7 keuzevragen en 3 open vragen en is bij zo'n 1300 potentiële lezers thuis bezorgd. In totaal zijn 64 ingevulde enquêtes bij het parochiesecretariaat geretourneerd. Wat de leeftijd betreft, zien we het volgende beeld: 0% jonger dan 40 jaar, 17% tussen 40 en 60 jaar, 70% tussen 60 en 80 jaar, 8% ouder dan 80 jaar, 5% niet ingevuld.

Ruim de helft van de lezers geeft aan zeer tevreden te zijn met *Caecilia.com* en waarderen dat met een 8. Bijna 80% van hen leest het blad altijd, 60% leest alle artikelen. Een overgrote meerderheid vindt dat het blad over een heldere formule beschikt en uitnodigend, toegankelijk en goed leesbaar is. Ongeveer de helft van de lezers vindt dat *Caecilia.com* actueel, informatief en betrouwbaar. Dat geldt – in iets mindere mate – ook voor het opiniërend, vernieuwend en vooruitstrevend karakter. Bijna de helft van de lezers vindt dat het blad een brede keuze en goede selectie van onderwerpen bevat.

Als sterke punten worden onder andere genoemd: bevorderen van gemeenschapszin, blikverruimend, informatief, veel variatie in onderwerpen. Als zwakke punten komen naar voren: veel dezelfde auteurs, te weinig actueel nieuws over de parochie, saaie opmaak.

Een flink aantal lezers vermeldde onderwerpen die zij graag eens behandeld zouden zien worden. Genoemd werden onder andere: moderne stromingen in geloofsvisie, informatie over andere godsdiensten, politiek en geloof, communie onder twee gedaanten, geloofservaringen en persoonlijke ervaringen met vieringen van parochianen, uitwisseling van ideeën over geloven, informatie over werkgroepen, over de parochie in het algemeen, een rubriek voor en door jongeren.

Samenvattend was het oordeel van de lezer: *Caecilia.com* is een prima blad, ga zo door!

Conclusies en aanbevelingen

Met 64 reacties komt de ‘respons’ op het lezersonderzoek op 5%. We zijn er uiteraard blij mee dat een aantal parochianen het de moeite waard vond om te reageren. Maar we kunnen natuurlijk niet zeggen dat *dé parochiegemeenschap* er zo over denkt: daarvoor is het aantal reacties te klein en dus statistisch gezien niet helemaal betrouwbaar.

Het lezersonderzoek heeft duidelijk gemaakt dat er een relatief kleine groep ‘oudere’ parochianen is, van wie we zeker zijn dat zij *Caecilia.com* uitgebreid lezen en daar in het algemeen vreugde aan beleven. Ook is duidelijk geworden dat we over de mening van de ‘jongere’ parochianen (jonger dan 40 jaar) niets te weten zijn gekomen. Hebben zij het te druk met de kinderen, hun carrière, de dagelijkse ‘struggle for life’? Ook de groep scholieren (12-24 jaar) bereiken we niet en voor de *nóg* jongeren ruimen we tot op heden geen plaats in. Als redactie zouden we graag willen onderzoeken of en hoe we deze groep voor ons blad willen en kunnen interesseren.

Wat onderwerpen betreft zijn we op de goede weg, vinden de meeste lezers: we bieden een gevarieerd scala van onderwerpen aan, in het algemeen goed leesbaar en veelal met een persoonlijke invulling. Met de antwoorden op de vragen 7 en 8 beschikken we over een ruim aanbod van nieuwe onderwerpen. Tenslotte kwamen uit het lezersonderzoek nog twee zaken naar voren, waar we als redactie nog eens goed naar willen kijken; de variatie in auteurs (waarvoor overigens medewerking van de parochiegemeenschap nodig is) en misschien een wat ‘smakelijker’ opmaak. Dat laatste is vooral ook een technische en financiële kwestie. Onze dank gaat uit naar de alle deelnemers aan deze enquête. Wij gaan en kunnen verder met *Caecilia.com*!

Eldert Baan, *namens de redactie*

Wie geïnteresseerd is in meer gedetailleerde cijfers kan contact opnemen met de redactie: Kerkstraat 2 (parochiesecretariaat) of via e-mail: st.caecilia@planet.nl.

Tussen hemel en aarde

Op bezoek bij het haantje op de toren

Lange tijd heeft de kerktoeren geleken op een kunstwerk van Christo. Vanaf de Enschootsebaan zag je het vrolijk blauw oplichten in de zon. De geluiden die van boven kwamen en over het dorp uitwaaierden, leken op flarden van gesprekken in vele talen. Op een lome, warme dag in mei hoorde ik de mannen elkaar toeroepen en zittend in de tuin deed het me denken aan de toren van Babel.

In werkelijkheid werd er enorm hard gewerkt aan de restauratie van onze kerktoeren. Voor het herstel en onderhoud van het dak van het parochiecentrum, de vervanging van de leien en de dakkapellen van de toren werden de laatste jaren vele, geslaagde acties gevoerd. Waar mogelijk werden subsidies aangevraagd. Het is toch maar mooi gelukt om zoveel geld bijeen te krijgen dat de kerk er de komende decennia stevig bij staat en goed verzorgd uit ziet!

Voor het uitpakken en afbreken van de steigers ging mijn wens om de herstelde toren van dichtbij te bekijken in vervulling. Samen met de aannemer, Ad Brekelmans, mocht ik via de steigers naar boven klimmen, onderweg uitleg krijgend van alle bewerkte onderdelen. Al zei hij het niet met zoveel woorden, ik kreeg wel het gevoel dat tijdens het werk de toren een beetje 'zijn toren' was geworden.

Interessant om te zien is de manier waarop de leien stuk voor stuk met een haakje bevestigd zijn en de hoeken worden afgewerkt door de leien om en om over elkaar heen te leggen. De toren staat er weer strak bij. In de galmgaten is het verweerde hout gekeerd, zodat de meer dan 100 jaar oude planken er als nieuw uitzien en er weer zo'n periode tegen kunnen. De dakkapellen zijn helemaal vernieuwd. Met de hand gemaakt, de dakjes afgewerkt met een zinken rand en de raamgaten met gaas bekleed; gaas dat eerder dienst deed op de vijver van een van de medewerkers, die me dat lachend vertelde en meteen meldde dat dat dus niets gekost heeft.

Bouwtermen die vooraf alleen woorden waren krijgen nu een voorstelling. De 'loden muts' is de afwerking van de spits. 'Afzaten' zijn schuin aflopende delen die ervoor moeten zorgen dat het hemelwater niet de hele weg langs de torenmuur naar beneden hoeft te gaan, maar van de uitstekende delen afdrupt. De spitse torentjes heten 'pinakels'. Zo weet ik inmiddels ook wat een 'makelaar' is. Buiten degenen die ik persoonlijk nogal goed ken, wordt dezelfde naam gegeven aan de middenstijl van een kaspant.

Nog hoger klimmend komen we langs de 'oorlogsschade'. Het is goed te zien waar de toren geraakt is. Herstel hiervan is niet nodig omdat er geen essentiële delen kapot zijn, dus blijft deze herinnering aan slechtere tijden zichtbaar.

Op een hoogte van 42 meter komen we bij de opnieuw vergulde haan, die diezelfde ochtend door pastoor Pieter Scheepers en Zr. Augusta persoonlijk naar de top is gebracht, ter plaatse werd ingezegend en weer staat te schitteren in het zonlicht.

Het was hoog en boven waaide het enorm, maar de ervaring was geweldig. En ik heb het van dichtbij gezien. Het haantje staat heel trots, op het punt van het torenkruis, over ons dorp te waken.

Els Panis

Column

Over enkele weken is het zover: op 22 november kunnen we weer gaan stemmen. In het verleden – vanaf het begin van de twintigste eeuw – hebben we vele verschillende kabinetten gehad. Deze laten zich ook wel indelen naar enkele typische bewegingen, zoals die van de verzuiling en de politieke scheiding tussen gelovigen en niet-gelovigen; en er zijn ook enkele ‘rooms-rode’ kabinetten geweest. Het geloof speelde daarbij voor de kiezers een belangrijke rol. Naar mijn idee is het geloof de laatste jaren bij het grote publiek een minder belangrijk item geworden bij de verkiezingen.

Ook dit jaar speelt het geloof bij de verkiezingen een minder prominente rol dan in het verleden. Niettemin ben ik wel benieuwd wat we dit jaar te zien krijgen. Er heeft zich immers weer een fors aantal partijen bij de Kiesraad aangemeld: welgeteld zijn het er dit keer 74. Als ik dit schrijf (begin oktober), weet ik nog niet hoeveel partijen de kiesdrempel zullen halen, maar het zullen er fors minder zijn dan de genoemde 74. Zoals bij elke verkiezing staan er wederom nieuwe partijen bij, waarvan ik er vele niet ken. Kent u bijvoorbeeld het bestaan van: ‘Lijst Vrede Zij Met U!’, ‘XyZyX 4U2’ of ‘Hup Holland’? Ik heb enkele van de voor mij volstrekt nieuwe partijen opgezocht via internet en eens bekeken wat zij Nederland bieden. Zo staat ‘Tamara’s Open Partij’ (TOP) bijvoorbeeld vooral voor twee onderwerpen: armoede en discriminatie. Niets mis mee dus. Er is bijvoorbeeld ook de partij ‘Hedy Parcherie’, die zich in het bijzonder afzet tegen alles wat te maken heeft met welk geloof dan ook. Hun vraag om donaties is ook een hele mooie: “Geef gul voor het juiste geluid, ook al bevalt het u niet”. Dit wordt al meteen een stuk minder *geloofwaardig*.

Toch maar terug naar de gevestigde partijen dan? Zoals het er nu voor staat – en waarschijnlijk zal het zo wel blijven – wordt het vooral een strijd tussen de PvdA en het CDA. Daarna lijkt de VVD de grootste partij en doet, zoals de laatste jaren bijna gebruikelijk, de SP vóór de verkiezingen ook mee, om uiteindelijk hun slag toch niet te kunnen slaan. Maar waar kies je als christen nu eigenlijk voor? Voor de ‘man of voor het program’? Bij voorgaande verkiezingen heb ik eens een krantenoverzicht (A0-

formaat) goed doorgespit op de standpunten bij de verschillende onderwerpen, zonder dat ik daarbij op de naam van de partij lette. Er was uiteraard geen enkele partij die volledig mijn standpunten verdedigde. Alle partijen hadden wel iets dat mij beviel en tevens verkondigden ze ook allemaal standpunten, waar ik niet achter stond. Lastig dus. Toch maar voor de persoon dan? Of voor de beginselen waar de partijen voor staan?

Onderstaand maar eens, in willekeurige volgorde, de beginselen van de in de peilingen momenteel grootste vier partijen opgesomd.

- Partij 1: solidariteit, vrijheid, democratie, rechtvaardigheid en duurzaamheid;
- Partij 2: solidariteit, gelijkwaardigheid en menselijke waardigheid;
- Partij 3: solidariteit, publieke gerechtigheid, rentmeesterschap en gespreide verantwoordelijkheid;
- Partij 4: sociale rechtvaardigheid, verantwoordelijkheid, verdraagzaamheid, vrijheid en de gelijkwaardigheid van alle mensen.

Aan u de vraag om de partijnaam er bij te noemen. Enkelen daargelaten, zal het veel mensen niet meevallen om de goede namen in één keer bij de juiste partijen te noemen...

Op welke partij moet je als gelovig christen nu eigenlijk stemmen? Of is het juist goed om het geloof gescheiden te houden van de politiek? Er is een aantal partijen dat zich duidelijk vereenzelvigd met het christelijk geloof. Toch hebben niet al deze partijen het 'christen zijn' in de kern van hun uitgangspunten genoemd. En, eerlijk is eerlijk, de genoemde uitgangspunten van de vier partijen hierboven zijn wat mij betreft stuk voor stuk lovenswaardig. En daarbij zit maar één partij bij die het woord 'christen' in zijn (afgekorte) naam heeft.

U hebt nog een aantal weken om uw gedachten op te maken. Ik wens u daarbij veel succes!

Vincent van Baaren

Vrouwen in de bijbel (3)

Ester

Je zou zweren dat het niet kon, maar toch is het waar: in het bijbelboek Ester komt de naam van God niet voor. Hoe merkwaardig misschien ook, toch ligt hierin niet het bijzondere karakter van dit bijbelboek. Want wat in het verhaal het meeste respect afdwingt, is het doortastend optreden van een jonge joodse vrouw die daarmee haar volk van de ondergang redde.

Het is al dagen lang feest aan het hof van de Perzische koning Ahasveros. De wijn vloeit rijkelijk, de sterke verhalen komen los en het visserslatijn wordt langzamerhand voertaal. Mannen onder elkaar (want de koningin had haar eigen feestje) scheppen op over hun vrouwen: gekibbel van dronkaards, ordinaire kroegenpraat. Zo ook de koning: om te laten zien dat zijn vrouw Wasti de mooiste is, beveelt hij haar haar schoonheid voor de aanwezige feestvierders te tonen. Maar koningin Wasti weigert te komen en Ahasveros is woedend. Nog dezelfde dag is ze koningin-af en wordt ze verbannen: door haar weigering is zij in de ogen van de koning en het hof een slecht voorbeeld voor 'ongehoorzame echtgenotes' en een bedreiging voor de maatschappelijke orde van die tijd. De opstandige koningin dient dus vervangen te worden.

Op zoek naar een nieuwe koningin, schrijft het hof een schoonheidswedstrijd uit. Als de joodse balling Mordekai dit hoort, spant hij zich in om zijn nichtje Ester als kandidate in de paleisvertrekken te krijgen. Ahasveros valt op haar en kiest haar uit als nieuwe koningin. Ester zwijgt echter over haar familie en haar volk, zoals ze haar oom Mordekai beloofd had. Wanneer Mordekai hoort dat twee paleisbewakers een aanslag op de koning aan het voorbereiden zijn, licht hij Ester in, die dat op haar beurt aan de koning vertelt. Door uit eigen beweging naar de koning te gaan, brengt Ester haar leven in gevaar: op het ongevraagd voor de koning verschijnen stond in die tijd immers de doodstraf. Maar Ahasveros is Ester gunstig gezind en de schurken worden zonder pardon aan de schandpaal genageld.

Enige tijd later wordt hofmedewerker Haman wegens bijzondere diensten door koning Ahasveros onderscheiden. Iedereen wordt verplicht voor deze praalhans te knielen. Maar Mordekai weigert, tot grote woede van Haman. Wanneer hij hoort dat Mordekai een Jood is, maakt hij plannen om hem en zijn volk uit te roeien. Voor Mordekai richt hij alvast een paal op. Wanneer Mordekai van de wrede plannen hoort, vraagt hij Ester bij de koning te pleiten voor zijn (en haar) volk. Ester richt een feestmaal aan, maar kan er niet toe komen Mordekai's verzoek aan de koning voor te leggen. De daaropvolgende nacht kan Ahasveros de slaap niet vatten en grijpt naar zijn memoires. Al lezend herinnert hij zich hoe Mordekai destijds zijn leven heeft gered. "Wat moet ik doen voor iemand die ik wil overladen met eer?" vraagt de koning aan Haman. Haman denkt dat de koning hem voor ogen heeft en somt een groot aantal koninklijke gunsten op. "Doe dat voor Mordekai", zegt Ahasveros. Opnieuw kookt Haman van woede. Tijdens een tweede feestmaal slaagt Ester erin de koning op de hoogte te brengen van de plannen van Haman om het Joodse volk te vernietigen. Resultaat: Haman wordt zelf aan de galg die hij voor Mordekai had opgericht opgehangen.

In het boek Ester zijn weinig concrete aanknopingspunten te vinden om te bepalen wanneer het verhaal precies is geschreven. Het is onwaarschijnlijk dat het verhaal van Ester zich ten tijde van de joodse ballingschap aan het Perzische hof heeft afgespeeld. Uit historische bronnen weten we immers dat koning Ahasveros (een andere naam voor de beroemde Perzische koning Xerxes) pas lang na de ballingschap aan de macht kwam. We kunnen dan ook aannemen dat de – overigens goed gecomponeerde

novelle – pas later 'op papier' is gezet. De kracht van oude verhalen zit 'm echter niet in historische (on)juistheden of twijfels. Want ondanks deze, wordt in alle joodse synagogen ieder jaar op een vaste dag in het voorjaar (14 Adar / februari-maart) het verhaal van Ester hardop gelezen. Het is het begin van het Poeriemfeest: men gedenkt dan, dat Haman door het poer (het lot) liet beslissen dat alle Joden moesten worden omgebracht. Poeriem heeft met zijn

carnavaleske trekjes de uitbundigheid van een bevrijdingsfeest, maar herinnert tegelijk aan de vernietigingsdreiging, die het Joodse volk door de tijd heen steeds heeft vergezeld. In de bijbel is het een vrouw – Ester – die met haar kordate optreden een massale moordpartij onder de Joden in het toenmalige Perzië (geografisch ongeveer het huidige Iran) voorkomt en haar volk van de ondergang redt. Als geen ander verhaal uit de bijbel geeft dat van Ester indringend het lijden en de redding van het joodse volk weer. Bovendien is het een verhaal waarin vele actuele thema's zoals macht, slimheid, sexismen, trots, leeghoofdigheid en omkoperij, terug te vinden zijn.

Jan Simons

PODIUM

Het is niet de kracht van het geloof dat we nooit zullen vallen, maar dat we telkens weer kunnen opstaan.

“Waarom heeft God mij dit aangedaan?” is een vraag die mensen wel eens uiten wanneer ze ernstig verdriet of ellende meemaken. Een uiting van machteloosheid en kwaadheid die heel terecht kan zijn. God kan niet zoveel voorkomen. Geloof in God kan mensen wel kracht geven om te vechten tegen ziekte en om het leven weer op te pakken. Maar ook dan heb je nog een hele strijd te leveren. Het geloof in God kan je dan wel kracht geven, maar God maakt je leven ook dan niet gemakkelijker.

Wat zijn uw gedachten bij bovenstaande stelling? We zien uw reacties graag tegemoet.

Willem Leys, *pastoraatsgroep*

Zoektocht naar stilte en innerlijke rust

Gesprek met de abdis van O.L. Vrouw van Koningsoord

“**H**elaas is de abdis momenteel in gesprek, maar als u haar een e-mail stuurt, neemt ze zeker contact met u op”, laat zuster portierster weten als ik aan de deur sta van de prachtige abdij Koningsoord. Dat was voor mij de eerste bevestiging dat het op het eerste oog zo gesloten klooster juist midden in de samenleving staat. Ik zou er nog enkele krijgen.

Een paar weken later sta ik om half negen ‘s morgens weer op de stoep bij de zusters. Normaal sta ik vroeg op om rond zes uur in de auto naar mijn werk te kunnen zitten. Nu heb ik dus kunnen uitslapen en nadat ik mijn oudste dochter naar school heb gebracht, ben ik op tijd bij het klooster. Abdis Benedict verontschuldigt zich tegenover mij dat de afspraak zo vroeg op de dag is. En dat, terwijl zij samen met haar medezusters al om kwart voor vier, zoals elke dag, was opgestaan om om vijf over vier aan de nachtwake en meditatie te gaan. We voeren een aangenaam gesprek over rol en functie van een religieuze gemeenschap in de huidige samenleving, de zorg voor en visie op hun eigen toekomst, de waarde van het gebed, bezinning en spiritualiteit.

Abdis Benedict vertelt dat “veel inwoners zich eigenlijk helemaal niet bewust waren van het feit dat Koningsoord midden in hun dorp ligt, maar dat pas bij aankondiging van het toekomstige vertrek de mensen zich realiseerden dat zij een bijzonder onderdeel van het dorp kwijt zouden raken.” En dat bijzondere onderdeel is dan niet beperkt tot het feitelijke klooster, maar “betreft zeker ook de geestelijke energie die de bezoekers voelen als ze onze gast zijn. Dat is de energie van de zusters samen.”

“Vroeger, toen we nog een boerderij hadden, was er meer direct contact met de medebewoners van Berkel-Enschot. Ze kwamen ons helpen tijdens de drukteperioden die het boerderijleven kent.” Maar ook nu staat het klooster bewust open naar de gemeenschap. “Er komen nog altijd veel mensen naar de kerk om te bidden, intenties te geven of de

diensten mee te bidden. Daarnaast ontvangen de zusters ook nog altijd veel gasten; mensen die voor één of enkele dagen even uit de drukte willen en de energie van het klooster en de zusters willen opdoen.” Op mijn vraag of het de gasten dan ook echt lukt om de rust te vinden, antwoordt Benedict dat rust niet de volledige dekking geeft van een bezoek aan Koningsoord. “Het gaat om verdieping in jezelf. Om reflectie en je relatie met God. Dat geldt ook voor de zusters hier. Als je bij ons intreedt en je hier dus lang verblijft, dan verdwijnen langzaam maar zeker alle verdedigingsmechanismen in jezelf. Je kunt je voor jezelf niet meer verschuilen. Dat is een heel lastige periode, maar als je daar doorheen komt (meegeholpen door je medezusters) dan vind je echte innerlijke rust. Maar je bent er nooit mee klaar.”

Het leven in het klooster bestaat uit drie pijlers: gebed, arbeid en lezing. Zoals de website van Koningsoord aangeeft, geven de zusters “hun bijdrage aan de opbouw van een nieuwe wereld en een hernieuwd Kerkbewustzijn door middel van gebed en door de gastenhuizen open te stellen voor ieder die zoekt om in stilte, meditatie, rust, weer zicht te krijgen op haar eigen weg door het leven.” Ik geef aan dat ook ik eens in de anderhalf jaar met mijn zwager een trappistenklooster voor een weekend bezoek en ik daarna wel eens de vraag krijg wat het eigenlijk voor zin heeft dat een aantal mensen zich binnen kloostermuren ‘opsluit’ en bidt. Abdis Benedict antwoordt daarop dat “alles bij elkaar één lichaam is, binnen en buiten het kloosterleven. Als er iets wegvalt, is het geheel er niet meer. En ook dat geldt voor alles buiten en binnen het klooster. Gezamenlijk zijn wij allen één,” Op mijn vraag wat dan het nut van het kloosterbestaan is, geeft zij aan dat dat “het er zijn is en niet het maken, het doen of het hebben van het leven buiten het klooster. Het is ook niet een ander leven, we leven alleen op een andere manier. Ook wij immers groeien en ontwikkelen ons, net als de wereld buiten de kloostermuren. Bij ons gaat de zoektocht van de mens naar zichzelf door. Het is daardoor ook een heel intensief leven.”

Op de website van Koningsoord staat ook nog te lezen dat “voorop staat dat we trouw willen blijven aan de Regel van Sint-Benedictus, aan het gebed en de nachtwake, aan een leefklimaat dat rust en stilte ademt.

Een leven dat gekenmerkt wordt door eenvoud en levend in gemeenschap op een afgelegen plaats, weg uit de drukte van de stad”. En daarmee komen we ook nog even te spreken over het voorgenomen vertrek van de Abdij Onze Lieve Vrouw van Koningsoord. Abdis Benedict geeft aan dat zij inderdaad hierover nog in gesprek zijn met diverse partijen, maar dat “zij dit alleen binnen een voor de mede- en toekomstige zusters goede en ook financieel verantwoorde oplossingsrichting kan en zal doen.”

Als ik een uur later weer in de grote tuin voor het klooster sta, vraag ik me af hoe het toch mogelijk is dat anderen het vertrek van dit klooster naar een natuurgebied hebben kunnen tegenhouden, terwijl dat natuurgebied dezelfde eigenschappen in zich heeft. Stilte en rust staan bij beide immers hoog in het vaandel. En je vindt het er ook.

Vincent van Baaren

ABDIJ O.L. VROUW VAN KONINGSOORD

De Orde waarvan Abdij Onze Lieve Vrouw van Koningsoord deel uitmaakt, is ontstaan in 1098 in Cistercië, Cîteaux, in Frankrijk. Aan de plaats waar de Orde is begonnen is de naam ontleend: Cisterciënzers. In de loop van de eeuwen vond er een hervorming binnen de Orde plaats in het klooster ‘La Trappe’ in Frankrijk, waardoor in de volksmond de naam ‘Trappisten/Trappistinnen’ is ontstaan. In 1881 is bij Tilburg de abdij ‘Koningshoeven’ gesticht. Bij het familiebezoek aan de monniken bleken nogal eens meisjes te vragen of deze vorm van leven ook voor hen bestond. Dit leidt uiteindelijk tot het besluit om in Nederland een abdij voor monialen te bouwen. In 1937 is de abdij in Berkel-Enschot voltooid. Koningsoord sticht zelf ook een paar dochterhuizen; in Duitsland en in Uganda.

Meer informatie: www.koningsoord.org

Rustpunt in een engelenomgeving

Monument voor het doodgeboren, niet gedoopte kind

Om een herinnering te kunnen vasthouden aan de doodgeboren, niet gedoopte kinderen vroeg het kerkbestuur van onze parochie me om een voorstel te doen voor het ontwerp van een monumentje op de begraafplaats bij de Oude Toren aan de Mariahof in ons dorp.

Om nooit te vergeten

Bij het ontwerpen heb ik geprobeerd om te zoeken naar een middel om het leed en het verdriet van de ouders over het verlies van hun kindje enigszins te kunnen verzachten, maar nooit om te vergeten. Velen van hen hebben immers een te lange tijd alleen gestaan in en met hun eigen gedachten aan hun doodgeboren, niet gedoopte kindje. Een vrouw, een man, een moeder of een vader verliezen is een vreselijke ervaring, maar een eigen kindje te moeten afgeven, nog vóór haar of zijn geboorte, is met geen pen te beschrijven en in menselijke begrippen onbegrijpelijk en ontroostbaar. Vanaf eind juni dit jaar biedt een gedenksteen hen in een 'engelenomgeving' hopelijk een rustpunt om aan hun kindje te kunnen denken.

Symboliek

Het basement bestaat uit een vloerplaat (120x120x5 cm.) van zwart gepolijst graniet, met een fundering van 10 cm. gewapend beton op 8 betonnen funderingspalen. Vloerplaat en fundering staan symbool voor het leed en verdriet van de ouders over hun kindje dat het levenslicht niet mocht aanschouwen, en tevens ook voor de binding en de verankering met de aarde. De zerk (80x100x16 cm.) bestaat uit gepolijst wit Thassos-marmer uit Griekenland en staat symbool voor de zuiverheid en de reinheid van het nog niet geboren kindje. Het groen-grijze ruwe blok Artic green Noors graniet (45x50x70 cm.) met witte aders staat symbool voor de natuur, die de herinnering aan het doodgeboren, niet gedoopte kindje omklemt en voor altijd zal vasthouden.

De witte zerk heeft een opening van 15 cm. en geeft de symboliek weer aan het gat, dat de natuur in het leven van ouders van het doodgeboren, niet gedoopte kind heeft geslagen. In de opening rust een kleine sculptuur van brons, symbool voor het nog niet geboren kind en dat als herinnering

aan het kind blijvend zichtbaar is van beide kanten. In de opstaande zerk is aan beide zijden een groeve gefrijnd, lopend door de opening naar de ruwe blok van de groene natuursteen: ze moeten de gedachten open houden aan de onderbroken lijn van het gehoopte leven van het kind. Het water uit de hemel zal gaan stromen via de groeven en door de ronde opening... met de altijd terugkerende gedachte aan het doodgeboren, niet gedoopte kind... weer terug naar moeder aarde.

Rustpunt en baken

Het monument is robuust van afmeting gehouden, bestand tegen onverwachte weersinvloeden van de natuur. Het is geplaatst temidden van de kindergraven op de begraafplaats. Het zal voor menige ouder een baken kunnen zijn om het leed en verdriet van de herinnering aan hun doodgeboren, niet gedoopte kindje te kunnen dragen.

Na zorgvuldige overweging en overleg met het kerkbestuur zijn aan beide zijden van de witte zerk in groene letters teksten gegraveerd. De teksten zijn elk afzonderlijk aan één zijde in de witte natuursteen gegraveerd, zodat bezoekers ieder apart met eigen gedachten in alle rust, hun doodgeboren, niet gedoopte kindje in herinnering kan blijven houden.

*ik kijk omlaag
ik kijk omhoog
en zie geen dood
maar ik zie God
met ons kind
op schoot*

*U nam
nog voor U had gegeven
dit leventje
dat niet eens mocht leven
toch al zo kostbaar in Uw ogen
dat Heer alleen
wil ik geloven*

Plechtige inzegening

Met een zeer ingetogen en spirituele eucharistieviering op zaterdagavond 24 juni 2006, schonk pastoor Pieter Scheepers – met assistentie van oud-pastoor Hein Tops, diaken Joop Smies en Zr. Augusta de Groot – met mooie gebeden en prachtige gedichten aandacht aan het doodgeboren, niet gedoopte kind. Bovendien gaf *In Between* nog een extra bijdrage aan deze viering door zeer toepasselijke gezangen op een sfeervolle wijze aan de aanwezigen ten gehore te brengen. Op de juiste momenten was het daarbij heel erg stil...

Na deze plechtige viering zegende pastoor Pieter Scheepers op de begraafplaats het monumentje op een zeer gevoelvolle wijze in en Zr. Augusta las een mooie slotgedachte 'Ontferming' voor. Mensen die het leed van een doodgeboren kind moesten ervaren, hebben daar zeker troost mee gekregen en kunnen hun verdriet nu hopelijk een plaats geven.

* * *

De oprichting van het monumentje is mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van het Monuta Charity Fund in Apeldoorn, de Stichting Kruiswerk in Berkel-Enschot en door P. Clijsen Natuursteenbedrijf in Berkel-Enschot. Het bronzen sculptuur is vervaardigd door de kunstenaar Frank van der Loo in Udenhout en is geschonken door een echtpaar uit onze parochie. Toen zij gehoord hadden van het initiatief om een herinnering aan het doodgeboren, niet gedoopte kind te plaatsen, hebben zij met geweldig enthousiasme dit gebaar willen maken. Het kerkbestuur heeft dan ook al enkele warme reacties van ouders mogen ontvangen voor dit initiatief.

Ton van Gent

De bloemenclub in de Hof van Lof

Om inspiratie op te doen, maar vooral ook voor de gezelligheid, gingen de tien dames van de bloemenclub die er al jaren voor zorgen dat het altaar en de Mariakapel versierd worden, op een prachtige zonnige middag in september naar 'De Hof van Lof', de tuin van de minderbroeders Franciscanen in Megen.

Omdat het aantal broeders de laatste tijd teruggelopen is en de moestuin te groot werd, zochten zij een andere bestemming voor de tuin. Men richtte een siertuin in met planten en bloemen die iets over geloof vertellen. De naam van de tuin werd 'De Hof van Lof'.

De 'Hof van Lof I' bestaat uit een Liturgieborder, met planten rond het kerkelijk jaar en een Gedachtenisborder. De Liturgieborder begint bij de Advent, met paarse bessen en zenegroen. Dan Kerstmis met de kerstroos, een kerstboom en lievrouwbedstro. Jozef zou dit kruid gezocht hebben om voor Maria een goede slaapplek in de stal te maken. Uit dankbaarheid zou Maria deze plant haar geur gegeven hebben. En het rood dat we gebruiken met Kerstmis is de kleur van de martelaren die we herdenken, zoals op tweede kerstdag Stefanus, de eerste christen die om zijn geloof gedood wordt. De rode bessen van de hulst herinneren daaraan.

Zo heeft iedere periode eigen planten: Rond Allerheiligen en Allerzielen is de liturgische kleur wit. Er staan sneeuwbesen en witte herfstanemonen, en ook sedum of hemelsleutel die verwijst naar leven dat verder reikt dan de dood.

De Gedachtenisborder is een border met bloemen als getuigen van mensen die ons voorgingen. In deze border hebben veel heiligen en ook mannen en vrouwen uit andere tradities een 'eigen plant'. Franciscus de zonnebloem, Caecilia als patrones van de muziek krijgt zangzaad, Etty Hillesum de zilverkaars omdat zij voor velen een licht was in de duisternis.

De 'Hof van Lof II' bestaat uit vier plukborders, één voor elk seizoen en vier thematische borders: een Bijbelborder met planten en namen die in het Oude en Nieuwe testament voorkomen (zoals Jacobs ladder,

Salomonszegel, Judaspenning, Jobstranen), een Kerkgeschiedenisborder, een Symbolenborder en een Verhalenborder.

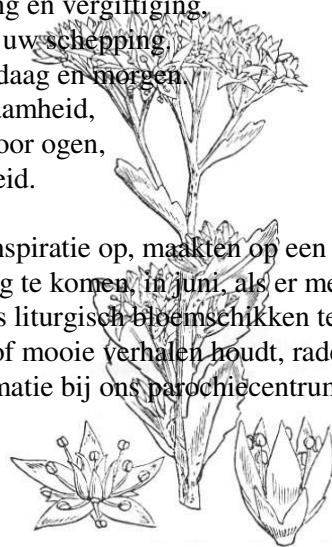
We kregen een duidelijke rondleiding en we kwamen tot de ontdekking dat wat wij soms 'onkruid' noemen, vaak prachtige bloemen zijn."Broeder tuinman, wees zo goed om de tuin niet alleen te bewerken voor het kweken van eetbare gewassen, maar laat ook stroken grond vrij. Spit deze niet om, opdat de struiken en bloemen daar hun eigen gang kunnen gaan, tot lof van de Schepper", vroeg Franciscus. Hij wordt niet voor niets de patroon van de ecologen genoemd.

Ook in de tekst waarmee het bezoek werd afgesloten komt de Franciscaanse gedachte goed tot uitdrukking:

Gij, Eeuwige,
met Uw droomtuin voor ogen,
richt onze voeten op aarde,
leer onze handen de aarde tuin beheren.
Herstel ons zicht op wat breek en broos,
kwetsbaar en klein is.
Geef ons oog voor vernietiging en vergiftiging,
onherstelbare schade voor uw schepping,
Herstel ons denken aan vandaag en morgen.
Richt ons op duurzaamheid,
met uw droomtuin voor ogen,
tot in eeuwigheid.

We deden deze middag nieuwe ideeën en inspiratie op, maakten op een terras in de zon afspraken om nog eens terug te komen, in juni, als er meer bloemen bloeien, of al eerder om een cursus liturgisch bloemschikken te volgen. En iedereen die van rust en tuinen of mooie verhalen houdt, raden we aan om eens te gaan kijken. Meer informatie bij ons parochiecentrum of via www.hofvanlof.nl.

Marja Droomers

Wij zoeken U als wij samenkomen

Over de waarde van de woord- en communieviering

Elk weekeinde weer komen we samen in onze eigen, vertrouwde kerk om ons geloof te vieren. Om Jezus te gedenken en te leren hoe wij, door Hem in woord en daad te volgen, gestalte kunnen geven aan de wereld die God voor ogen had toen hij zijn schepping bezag en sprak: “Het is heel goed.”

Tot voor kort kwamen we, bijna als vanzelfsprekend, samen in de eucharistie (letterlijk ‘dankzegging’). Onze dankzegging werd, even vanzelfsprekend, voorgegaan door een priester. Tegenwoordig echter, nu er steeds minder ambtsdragers zijn, maar gelukkig wel veel parochiemedewerkers, willen we toch dankzegging blijven vieren. Anders, niet langer meer zo vanzelfsprekend, maar wel intens verbonden met elkaar en met God. We doen dat dan in vieringen van woord én communie. Nu kan een woord- en communieviering niet gezien worden als een sacrament. We doen dan ook onze uiterste best om een dienst van woord en communie niet op een eucharistie te laten lijken. Heel bewust en op verantwoorde wijze kiezen we voor vormen en inhoud die afwijken van de vertrouwde eucharistie. Voor iedereen die aan zo’n viering deelneemt, is dat duidelijk.

We komen samen rond het Woord en daarbij delen we ook het eucharistisch Brood. Daarmee willen we tot uitdrukking brengen, dat we onze verbondenheid met elkaar en met God vieren in het verlengde van de eucharistie. In een dienst van woord en communie mogen we een doorleefde en werkelijke ‘communio’ ervaren: het belijden van het Nieuwe Verbond door een toegewijde gemeenschap. Het Verbond met God, in Christus, door de Geest. Want: “...waar twee of drie mensen in mijn naam samen zijn, ben ik in hun midden”, lezen we bij Matteüs (18, 20). En overall waar wij in Zijn Naam dat delen wat iedere mens dagelijks broodnodig heeft: liefde, respect, solidariteit, kortom alles wat Jezus heilig was, voelen we ons verbonden met Christus. Op die momenten komen hemel en aarde samen. “Daar waar zorgzaamheid en liefde heerst, daar is God” (*Ubi caritas...*). In onze zorgzaamheid (caritas) en liefde (amor)

voor de ander, voor onszelf en ook voor dé Ander, komt Hij Zelf aan het licht.

De kerk belijdt Christus als 'oersacrament'. Edward Schillebeeckx spreekt zelfs over Christus als 'het sacrament van de Godsontmoeting'. In Christus komt God de mens tegemoet, want 'Jezus is sprekend de Vader'. Hij is onder ons mensen aanwezig, in het sacrament van brood en beker, maar ook in de gemeenschap. Als zijn volgelingen vormen wij immers samen het levende Lichaam van Christus. Hij is onder ons in het Woord dat wordt verkondigd, in de zorg om de kleine mens (Psalm 72), in heel het doen en laten van gelovige mensen, die Gods wil doen geschieden. Mensen die het mogelijk willen maken, dat God weer kan zeggen: "Het is heel goed".

Het is toch geweldig als mensen, vanuit die geloofsbeleving, elkaar kunnen en mogen ontmoeten. Om gezamenlijk dat geloof uit te zingen, te verwoorden in gebed, te ervaren in stille bezinning, en betekenis te geven in het delen van het Brood, waarin wij volgens Paulus allen één zijn. Op plaatsen waar niet elk weekeinde de eucharistie kan worden gevierd en waar mensen de mogelijkheid missen om elders te kerken, mag en moet gelegenheid gegeven worden om, in de voor hen vertrouwde en geheiligde ruimte, de communio (gemeenschap, verbondenheid) met God en elkaar, in Zijn Naam, te vieren. In zo'n viering is Christus aanwezig, ook in het teken van het Brood, dat gedeeld wordt als uitdrukking van die communio, als teken dat wij willen delen in Zijn Testament, zijn laatste wilsbeschikking: "Blijf dit doen om mij te gedenken".

Een viering van woord en communie is geen eucharistie. Het is meer een verlengstuk ervan, zoals dat ook zou moeten zijn met heel ons doen en laten, waar we ook gaan en staan. Het delen van Gods goede gaven moet immers ook buiten de eucharistie doorgaan, opdat we meer en meer worden wie wij zijn: het levende lichaam van de verrezen Heer. Het is goed dat we op vele manieren kunnen en mogen samenkomen, wetend en intens ervarend dat Christus in ons midden is.

Pieter Scheepers

Oude verhalen (4)

Kananese vrouw, Matteüs 15, 21-28

Al zappend werd ik geconfronteerd met het beeld van een vrouw in Afrika met in haar arm een dodelijk vermagerd kind. De commentaarstem deelde nuchter mee, dat de vrouw al een kindje had verloren. De blik van die moeder was van een diep doorleefd verdriet. De ogen spraken niet meer, maar straalden wanhoop uit. Ze was duidelijk ten einde raad. Er kwam hulp, die werd dankbaar aanvaard. Niemand vroeg waar die hulp vandaan kwam. De hulp was er.

Dit beeld deed mij sterk denken aan het verhaal dat de evangelist Matteüs vertelt over de man van Nazareth, die door het land reisde en uitkwam in een streek waar hij niet welkom was. Het was de grensstreek tussen het huidige Libanon en Israël. Daar woonden geen Joden meer, maar mensen van onduidelijke afkomst, die men maar noemde naar een uitgestorven volk: de Kanaänieten. De meeste bewoners waren van Griekse afkomst. De Joden mochten geen contact hebben met deze heidenen. Als Jezus daar doortrekt, wordt hij ineens geconfronteerd met een vrouw, een wanhopige moeder. Haar dochtertje is bezeten. Vermoedelijk zouden wij dat vandaag epilepsie noemen. Wie eens een epilepsieaanval van nabij heeft meegemaakt, begrijpt de wanhoop van deze moeder. Dan hoort ze van die joodse wonderdoener, die in streek ronddwaalt met zijn leerlingen. Ze schreeuwt het uit. De hulpkreten lijken voor niets te zijn. De leerlingen willen niets van de vrouw weten en vragen Jezus haar weg te sturen. Jezus twijfelt. Is de God van Israël er allen voor de Joden? Hij reageert wel zo als hij zegt: “Ik ben alleen gestuurd naar de verloren schapen van het huis Israël”. De wanhopige moeder begrijpt de boodschap, maar geeft niet op. Het gaat om haar kind. Dan wijst Jezus erop dat het niet goed is het brood van de kinderen af te nemen en aan de honden te voeren. De hond is voor de Joden een onrein dier, terwijl de Grieken de hond als huisdier beschouwen. Ook heidenen werden wel honden genoemd. Hier vallen dus harde woorden. Doch de vrouw reageert alert door te zeggen dat de honden wel de kruimels die van de tafel vallen mogen eten. Jezus is overtuigd. Deze opmerking trekt hem over de grens, hij aarzelt niet langer. Deze

vrouw is moedig en spreekt Hem aan op een wijze die deugt doet. Haar vertrouwen is zo groot, dat Jezus haar dochtertje voor genezen verklaart.

De overeenkomst met die moeder uit Afrika is duidelijk. Beiden zijn wanhopig en wachten op een wonder. In beide gevallen gebeurt dit. Beide kinderen blijven in leven. Je kunt je afvragen of het wonder in het oude verhaal wel echt gebeurd is. De vraag is of het daar in dit verhaal om gaat. Matteüs vertelt dit verhaal aan zijn parochianen om iets duidelijk te maken. De man van Nazareth overschrijdt in dit verhaal twee grenzen. Eerst die tussen Israël en zeg maar Libanon. Hij betreedt vijandelijk gebied. Joden komen daar niet. Hij wel, omdat daar ook mensen wonen. De tweede grens is veel belangrijker. Hij ontdekt dat Jahwe er niet alleen is voor zijn volk, maar voor alle mensen. Die vrouw met haar doodzieke dochtertje hoort er ook bij. Hier vindt een grensoverschrijding plaats met verstrekking gevolgen. De God van Jezus is er voor alle mensen en maakt geen onderscheid naar geloof, ras en sekse.

Een oud verhaal in een modern jasje. We zien dit bijna dagelijks op onze tv voorbij komen. Goed dat er mensen zijn, die aan alle grenzen, door mensen opgesteld, voorbij gaan en hulp bieden daar waar dat nodig is ongeacht geloof en etnische afkomst.

Ton Borsboom Sr.

BIJBELSE VROUWEN IN DE KUNST

In het museum Catharijneconvent in Utrecht loopt tot 6 januari 2008 de tentoonstelling *Bijbelse vrouwen in de kunst*. Te zien zijn werken uit de eigen verzameling, merendeels zestiende en zeventiende eeuwse schilderijen en prenten, maar ook gebruiksvoorwerpen waarop bijbelse vrouwen staan afgebeeld.

Meer informatie: 030-2313835 of www.catharijneconvent.nl